

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HRVOJE SOMOGYI

JOSIP JELAČIĆ

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HRVOJE SOMOGYI

JOSIP JELAČIĆ

Završni rad

JMBAG: 0303057997, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatski novi vijek

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, srpanj 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Hrvoje Somogyi, kandidat za prvostupnika povijesti, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 17. lipnja 2018.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Hrvoje Somogyi, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Josip Jelačić“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 17. lipnja 2018.

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Rod Jelačića i njihov značaj	2
3. Mladost i obrazovanje	4
4. Vojna služba	5
5. Imenovanje Josipa Jelačića banom	8
6. Hrvatski sabor i „Zahtijevanja naroda“	10
7. Pregovori s Ugarskom	12
8. Rat s Ugarskom.....	14
9. Bitka kod Schwechata	15
10. Konačan kraj rata i slom revolucije	17
11. Oktroirani ustav i kraj bana Jelačića	18
12. Zanimljivosti	19
13. Zaključak.....	20
14. Literatura.....	21
15. Sažetak.....	23
16. Abstract.....	24

1. Uvod

U ovom završnom radu obradit će se tema pod naslovom *Josip Jelačić*. Naime, riječ je o jednom od najznačajnijih političara 19. stoljeća. U daljnjem radu raspravljat će se podrijetlu plemićke obitelji Jelačić, o njegovoj mladosti i obrazovanju te samom položaju Hrvatske u 19. stoljeću. Budući da je u hrvatskom staležu 19. stoljeća titula bana bila svakako najjača samostalna politička jedinica, hrvatsko plemstvo je bilo u potrazi za osobom dostojnom časti koja prihvaća program Narodne stranke da zasjedne na bansku stolicu kako bi zaštitila ideje i ciljeve Narodne stranke, ali i hrvatskoga naroda. Nedugo nakon toga je državna konferencija uz vodstvo Ljudevita Gaja odobrila odluku o imenovanju Jelačića banom, ali bez prethodne konzultacije s Ugrima. U nastavku ću pisati te pobliže objasniti sam proces imenovanja Josipa Jelačića banom te sam rad prvog hrvatskog građanskog Sabora. Dotaknut ću se još i sukoba s Ugrima te ću kroz ovaj završni rad pokušati razjasniti povode i uzroke koji su doveli do samog sukoba te njihovo razrješenje i, naravno, posljedice do kojih je došlo. Spominjat će se i „ujedinjenje“ hrvatskih zemalja nakon dugog niza godina. Za kraj još ću spomenuti zanimljivosti o samome banu te, naravno, sve zasluge i najveća postignuća koje su pomogle Hrvatima u buđenju nacionalne svijesti te suprotstavljanju mađarizaciji i zalaganju za očuvanje svojega jezika, kulture i suvereniteta.

2. Rod Jelačića i njihov značaj

Josip Jelačić bio je član plemićke loze obitelji Jelačić. Kroz razdoblje ranog modernog i modernog doba među rodom Jelačića nalazio se veliki broj ratnika, istaknutih graničarskih časnika, visokih vojnih zapovjednika, državnika, svećenika, prosvjetitelja i pisaca. Prvi pisani zapis o rodu Jelačića nalazi se u srednjovjekovnoj Bosni. Naime, 1381. spominje se Stanoje Jelačić kao službenik kralja Tvrtka. Iako ne možemo sa stopostotnom sigurnošću utvrditi krvnu vezu između bosanskih Jelačića i onih Pounjskih iz 16. stoljeća, ona je i više nego vjerojatna.¹ Dolaskom Osmanlija, prvi Jelačić koji se sukobio s njima spominje se 1537. u Pounju, kao vlastelin kod Cetina. Dvije godine kasnije spominje se Marko Jelačić na Primorskoj granici (područje od Kapele do mora) koji je prema zapisima imao pet sinova i kćer kojima je sam kralj Rudolf II. 15. prosinca 1579. u Pragu potvrdio staro plemstvo te su dobili svoj grb.² O sinu Ivanu iz izvora saznajemo kako je služio vojsci u Senju, dok je Gabrijelu za ratne zasluge kralj Matija II. 4. kolovoza 1614. ponovno potvrdio staro plemstvo te mu udijelio grb na kojem su se nalazila dva lava koji stoje nasuprot jedan drugom i drže mač s turskom glavom.³ Istaknuo bih kako je taj grb ostao trajnim plemićkim znakom obitelji Jelačić i kroz iduća stoljeća. Rod Jelačića svrstava se među red „raseljeničkoga“ plemstva koje je bilo primorano napustiti svoje posjede na području Pounja u 15. stoljeću za vrijeme osmanskih osvajanja. Osmanlije su rastjerale gotovo sve plemićke obitelji na području Like i Gacke.⁴ Jelačići su se s područja Like pred Osmanlijama povlačili na sjever te se uzdizali na način da su ratovali na području Vojne granice i potpomagali su modernizaciji Habsburške Monarhije.⁵ Obitelj Jelačić dala je veliki broj ratnika koji su se hrabro borili protiv Osmanlija u stogodišnjem tursko-hrvatskom ratu, no ipak među njima bih istaknuo svećenika Janka Jelačića koji je zajedno s Nikolom Šubićem Zrinskim poginuo pod zidinama Sigeta 1566., braneći grad do posljednjeg daha. Osim Janka, svakako treba spomenuti i Krstu Jelačića kojemu je Franjo Frankopan 1568. poklonio Bišević

¹ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost, Zagreb 1990., str. 15.

² Na ist. mj.

³ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovnici (1841.-1848.)*, *Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada, Zagreb 2014., str. 18.

⁴ Isto, str. 17.

⁵ Isto, str. 19.

uz Kupu, u blizini Petrinje te njegovi potomci svom prezimenu dodaju pridjevak Biševički.⁶ Sin prethodno spomenutog Gabrijela, Stjepan, bio je istaknuti kapetan utvrde Sredičko te podzapovjednik Banske granice. Gotovo četrdeset godina služio je kao branitelj od Turaka te nakon oslobađanja od turske vlasti suprotstavljao se utjecaju njemačkih zapovjednika koji su zaposjeli Liku, Krbavu i Slavoniju. Napomenuo bih još kako je Stjepan prvi počeo rabiti pridjevak „Bužimski“ (po utvrđi Bužim u Lici gdje se spominju prvi Jelačići) koji će slavno nositi i Stjepanov praunuk, proslavljeni hrvatski ban Josip Jelačić. Otac Josipa Jelačića, Franjo Jelačić, hrvatski je vojskovođa koji je trideset dvije godine proveo u službi u Prvoj banskoj pukovniji. Na austrijskom bojištu 1797. odlikovan je viteškim križem Marije Terezije i naslovom baruna.⁷ Viteški križ Marije Terezije bio je najveće odličje koje je časnik mogao dobiti u habsburškoj vojsci. Osim svega toga, sudjelovao je u brojnim bitkama s Osmanlijama, u vojnim operacijama kraj Bužima, opsadi Cetina te mnogim drugim sukobima s Turcima na prostoru „Turske Hrvatske“.⁸ Ukoliko sagledamo vojnu karijeru Jelačićevog oca Franje, možemo pomisliti kako ju je gotovo nemoguće bilo nadmašiti te kako će Josip ostati u sjeni svoga oca, no to se nije dogodilo te ćemo u nastavku vidjeti sve zasluge i uspjehe njegovog sina Josipa .

⁶ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost, Zagreb 1990., str. 16.

⁷ Isto, str. 19.

⁸ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovniji (1841.-1848.)*, *Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada, Zagreb 2014., str. 20.

3. Mladost i obrazovanje

Josip Jelačić rodio se 16. listopada 1801. u Petrovaradinu⁹, gdje je već spomenuti otac Franjo bio zapovjednik divizije. Jelačićeva majka zvala se Ana Portner, a imao je i sestru Ceciliju, s kojom je bio iznimno blizak te dva brata, Antuna i Đuru¹⁰. Kršten je u rodnom Petrovaradinu na sam dan rođenja, 16. listopada u crkvi svetog Jurja.¹¹ Josip Jelačić sa samo osam godina započinje svoje školovanje u jednoj od najelitnijih plemićkih škola toga vremena, a riječ je o bečkom *Theresianumu*.¹² Bečki *Theresianum* pohađali su sinovi plemića za vojni i upravni poziv u Carstvu. Osim za ratovanje, također je pokazao i veliki interes za zemljopis, povijest, strane jezike i govorništvo. Zanimljivo je to kako je ravnatelj akademije jednom prilikom caru Franji rekao: *Šteta bi bila da se ovako umni darovi upotrijebe za vojničko zvanje*. Na što mu je car odgovorio: *U svakom položaju treba državi vrlih talenta. Jelačić će uvijek najbolje pristati na onome mjestu kamo ga postavi neodoljivo zvanje njegovo*.¹³ Za vrijeme obavljanja smotre tri carske straže u dvorcu Schönbrunn, Jelačić je dobio dopuštenje prići velikom Napoleonu te ga je Napoleon po nekim navodima podragao po kosi te ga potom potegao za uho¹⁴.

⁹ Goldstein, Ivo, *Povijest, 21. knjiga, Hrvatska povijest*, Jutarnji list; Zagreb 2008., str. 252.

¹⁰ Biografija.com, *Josip Jelačić*, <https://www.biografija.com/josip-jelacic/> (posjet 23. svibnja 2018.).

¹¹ Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 23. svibnja 2018.)

¹² Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovniji (1841.-1848.)*, *Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada, Zagreb 2014., str. 23.

¹³ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić; Mladost*, Zagreb 1990., str. 19.

¹⁴ Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 23. svibnja 2018.)

4. Vojna služba

Nakon desetogodišnjeg školovanja u bečkom *Theresianumu*, dobiva čin potporučnika te nedugo nakon toga biva poslan kao mladi časnik u Galiciji u konjaničku postrojbu kod svojega ujaka, baruna Vinka Kneževića.¹⁵ Jelačić se kao časnik isticao među ostalima svojom okretnošću i odlučnošću, a još je bio i iznimno dobar mačevalac, strijelac i jahač. Uz sve te predispozicije također je bio vrlo uslužan, blag, pravedan, šaljiv te općenito vedroga duha i naravi.¹⁶ Sve podatke koje danas imamo o Jelačićevom školovanju pronalazimo ili iz njegova vojna dosjea ili dugujemo J. Neustadteru, kao njegovom vlastitom, ali neslužbenom biografu.¹⁷ Josip Jelačić nije imao najbolje odnose sa svojim ujakom, često su se svađali i bilo je mnogo nesuglasica među njima. Nakon trogodišnje bolesti zbog koje se Jelačić morao vratiti u Hrvatsku te je od nje skoro i umro, prema navodima Neustadtera, Jelačićev ujak Knežević imao je namjeru otpustiti ga iz vojne službe, s obzirom da je tri godine izbivao zbog bolesti. Ipak, stvar se završila tako da se 1825. Jelačić vratio u svoju pukovniju, ali ovaj put u Beču te je imenovan natporučnikom.¹⁸ Pet godina kasnije, zalaganjem baruna Radoševića koji je obnašao dužnost predsjednika Ratnog vijeća u Beču, Jelačić je imenovan potkapetanom Treće graničarske pukovnije u Ogulinu te zapovjednikom 7. satnije u Drežniku koja je naposljetku i dobila ime po njemu. Godinu dana kasnije, točnije 21. studenog 1831. imenovan je i kapetanom.¹⁹ Već iste godine Jelačić zajedno sa svojom ogulinskom pukovnijom kreće u Italiju zbog nemira prouzročenih takozvanom *srpanjskom revolucijom* koja je započela 1830., a zahvatila je gotovo cijelu Europu. Ostaje u Italiji sve do 1835., a za vremena provedenog tamo usavršio je svoje vojničko znanje. Veličinu i uspjehe Josipa Jelačića u Italiji potvrđuju riječi koje je izrekao maršal Johann Joseph Radetzky, a one glase: *Ja se od Jelačića najboljem nadam, jer još nikada nisam imao takova časnika.*²⁰ Povratkom u Ogulin, kao zapovjednik Ogulinske satnije Jelačić je sudjelovao u sukobima koje je general Đuro Rukavina s Ogulinskom i Slunjskom satnijom izveo protiv kladuških Bosanaca 1835. kao odgovor na hajdučke

¹⁵ Josip Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848., prir. Igor Gostl, 1 sv.*, Školska knjiga, Zagreb 1994. str. 252.

¹⁶ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost; Zagreb 1990., str. 20.

¹⁷ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovniji (1841.-1848.)*, Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića, Plejada; Zagreb 2014., str. 23.

¹⁸ Isto, str. 24.

¹⁹ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost; Zagreb 1990., str. 20.

²⁰ Na ist. mj.

upade s druge strane granice.²¹ Dana 26. veljače 1837. imenovan je majorom 48. pješačke pukovnije baruna Gallinera u Zadru i ađutantom vojnog i civilnog namjesnika Dalmacije Wenzela Vettera von Lilinberga.²² Službovanje u Zadru, gdje provodi četiri godine, poslužilo mu je da putuje te dobro upozna Dalmaciju i Crnu Goru. Povratkom iz Zadra, 13. travnja 1841. imenovan je potpukovnikom Prve banske pukovnije u Glini, gdje se osim obavljanjem svoje dužnosti iskazao i kao hrvatski domoljub te je širio domoljubnu svijest držeći govore protiv mađarizacije te utjecao na svoje vojnike i samo stanovništvo Gline, gdje je već tada bio pozamašan broj iliraca.²³ Dana 25. veljače 1842. postaje članom Hrvatskog-slavenskog gospodarskog društva koje daje poticaj za osnivanje prve podružnice u Glini, čiji predsjednik postaje 25. siječnja 1843.²⁴ Nakon incidenta u kojem je poginuo petnaestogodišnji graničarski dječak Sava Vojnović na hrvatsko-bosanskoj granici dolazi do najkontroverznijeg dijela Jelačićeve vojne karijere. Naime, nakon nedovoljno kvalitetne istrage, Jelačić okuplja svoje vojnike kako bi izveo odmazdu protiv pograničnog gradića Podzvizda, odakle su se prema njemu nalazile ubojice mladoga dječaka. Aktivirao je 3.256 ljudi, odnosno većinu kapaciteta Prve banske pukovnije s kojom u zoru prelazi rijeku Glinu te napada grad Podzvizd. U napadu je uništena trećina mjesta, a što se tiče ljudskih gubitaka, na bosanskoj strani bilo je 60 mrtvih, 150 ranjenih, od kojih 74 teško ranjena, a na hrvatskoj 40 mrtvih, 25 ranjenih, 27 nestalih te četvorica koja su potpala pod zarobljeništvo, a među ubijenima nalazila su se i dva časnika.²⁵ Postoji više mogućih razloga za sukob iz srpnja 1845. Možemo postavljati pitanja je li je ubojstvo mladog dječaka bilo samo kap koja je prelila čašu kako bi Jelačić mogao izvršiti odmazdu nad stanovništvom bosanskog pograničja koje se nerijetko zalijetalo preko granice kako bi pljačkali ili je pak Jelačić samo tražio vojnu slavu koju bi dobio pobjedom nad Turcima na području takozvane „Turske Hrvatske“. Bilo kako bilo, prema bilješkama koje donose Gajeve novine, Jelačićeva se akcija opisuje uspješnom, potpuno opravdanom te pravednom za mladog unesrećenog dječaka.²⁶

²¹ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovnji (1841.-1848.)*, *Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada, Zagreb 2014.; str. 26.

²² Na ist. mj.

²³ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost, Zagreb 1990., str. 21.

²⁴ Na ist. mj.

²⁵ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovnji (1841.-1848.)*, *Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada; Zagreb 2014.; str. 34.

²⁶ Isto, str. 35.

Prilog 1. Josip Jelačić u mladosti²⁷

²⁷ Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost, Zagreb 1990., str. 21. (slika, prilog 1).

5. Imenovanje Josipa Jelačića banom

Kako su se početkom revolucionarne 1848. počele događati velike promjene u većem dijelu Europe, tako je i u Habsburškoj Monarhiji postupno dolazilo do sve većih mađarskih posezanja prema hrvatskome teritoriju. Po prvi put hrvatski preporoditelji otklanjaju međusobna nesuglasja te razmišljaju o novom hrvatskom banu koji bi bio prihvaćen od većine hrvatskog naroda te koji bi promicao hrvatske interese. Na prijedloge istaknutih Iliraca, a ponajviše Ljudevita Gaja, odlučeno je kako je idealna osoba za obnašanje te dužnosti glinski pukovnik Josip Jelačić. Sam kralj Ferdinand 23. ožujka 1848. imenuje Josipa Jelačića banom, bez znanja ugarske vlade²⁸ i hrvatske javnosti te Gaj i Kukuljević sazivaju veliku skupštinu za 25. ožujka, na kojoj pred kralja iznose zaključke te „narodne želje“ u kojima zahtijevaju imenovanje Josipa Jelačića banom.²⁹ Osim što je dobio titulu bana, Josip Jelačić također je i promaknut u čin generala te zapovjednika obiju banskih pukovnija, a već 7. travnja u čin podmaršala i vrhovnog zapovjednika u Hrvatskoj i Vojnoj granici. Ubrzo nakon toga, odnosno samo dan kasnije, 8. travnja 1848. prisegnuo je u Beč. Na trgu svete Katarine, uz prisutnost ogromnog broja ljudi i nazočnosti članova Sabora, na dan 5. lipnja Jelačić je svečano ustoličen za bana.³⁰ U svojem govoru, odnosno prisezi, ban Josip Jelačić obvezuje se kako će raditi sve za interes svojega naroda i presvetoga kralja, ne krije svoju radost i oduševljenje što je postavljen za bana te izričito napominje kako će mu ključna zadaća biti dovesti mir i blagostanje svojem narodu, ali i kako će mu za provođenje te politike biti ključna potpora upravo od naroda. Rečenica iz banove posljednje prisege: *Zadaća naša jest veličanstvena: ako ju, vešto razrešimo, učinit ćemo narodu našem čast i slavu.*³¹ Za Josipa Jelačića bila je priređena velika ceremonija, u čast njegova ustoličenja nosio je narodnu nošnju, a ispred njega nošena je narodna zastava te znaci njegova dostojanstva kao što su grb i zastava.³² Na samome kraju svojeg govora zaklinje se kako će dok je živ za domovinu i kralja živjeti, a ako treba i umrijeti.

²⁸ *Hrvatski biografski leksikon*, Leksifografski zavod Miroslav Krleža, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=135> (posjet 1. travnja.2017.).

²⁹ Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskog naroda 1526.-1918. drugi dio*, Marjan tisak, Split, 2004., str. 434.

³⁰ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 253.

³¹ Isto, str. 260.

³² Isto, str. 253.

Prilog 2. portret Josipa Jelačića³³

³³ Encyclopedia Britannica, *Josip, Count Jelačić*, <https://www.britannica.com/biography/Josip-Count-Jelacic> (slika preuzeta 23. svibnja 2018.).

6. Hrvatski sabor i „Zahtijevanja naroda“

Odmah nakon ustoličenja Hrvatski sabor započinje s radom. Sabor je utemeljen na načelima građanskog liberalizma s preko 190 zastupnika, kojem su prethodile skupštine održane 17., 22. i 25. ožujka 1848.³⁴ Velika narodna skupština kao odgovor na mađarske prijetnje i provokacije, na čelu s Gajem i Kukuljevićem, na poticaj hrvatskih studenata u Beču, 25. ožujka 1848. sastavlja već spomenuta *Zahtijevanja naroda Hrvatskog* u 30 točaka.³⁵ Zahtijevanja naroda tehnički su najviši politički program Narodne stranke (osnovane 1841. pod imenom Ilirska stranka te je nakon zabrane ilirskog imena 1843. nastavila raditi pod novim imenom) koji je osmislio i napisao Ivan Kukuljević Sakcinski. Najznačajnije točke Zahtijevanja naroda, između ostalih, bile su: ukidanje kmetstva, izdavanje hrvatskog florena, saziv Hrvatskog sabora, osnivanje narodne vojske, opće pravo glasa, sloboda tiska³⁶, jedinstvo Trojedne Kraljevine (aneksija Dalmacije), financijska neovisnost od Ugarske, utemeljenje narodne banke, jednakost svih ljudi pred zakonom, ukidanje granice, uvođenje hrvatskoga jezika u službe i škole, ali i u crkvu.³⁷ Međutim, Mađari nisu bili ni za kakve dogovore te je prema njima, njihova nova vlada na čelu s grofom Batthyanyjem trebala biti nadležna vlada i za Hrvatsku. Jelačićeva reakcija bila je prekidanje suradnje s mađarskom vladom te nedugo nakon toga sastavlja pismo (25. travnja) u kojem poštuje sve stavove iznesene u Narodnim zahtjevima te ukida tlaku, svaku urbarijalnu daću i crkvenu desetinu.³⁸ Kmetstvo, odnosno pravnu vezanost kmeta uz vlastelina Josip II. ukinuo je još 1785., no svakako treba istaknuti kako je Jelačić zaslužan za ukidanje tlake i daća, čime je, možemo slobodno reći, ukinuto razdoblje „drugog kmetstva“. ³⁹ Doduše, neki „kmetovi“ su još i prije iskorištavali razvoj trgovine i pojavu kapitalizma te su trgovali, lihvarili, kupovali zemlju i slično. Međutim, bilo je i onih siromašnih koji su bili podložni tlaci na feudalčevu posjedu na

³⁴ Biografija.com, *Josip Jelačić*, <https://www.biografija.com/josip-jelacic/> (posjet 23. svibnja 2018.).

³⁵ Stričić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 250.

³⁶ *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 23. svibnja 2018.).

³⁷ Stričić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 250.

³⁸ Perić, Ivo, „Hrvatska u vrijeme revolucije 1848./1849.“, *Povijest Hrvata, druga knjiga, od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*, ur. Valentić Mirko, Čoralić Lovorka, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 395.

³⁹ Steindorff, Ludwig, *Povijest Hrvatske od srednjeg vijeka do danas*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006., str. 107.

koju je odlazilo gotovo polovica njihovog rada, a u doba najvećih radova, čak i do dvije trećine. Upravo zbog takvih „kmetova“, koji su bili u većini, ukinuće „drugog kmetstva“ odnosno tlake predstavljalo je za hrvatsko društvo u cjelini najvažniji i najočigledniji napredak u okolnostima revolucionarnih zbivanja.⁴⁰ Dana 5. lipnja iste godine, ban Jelačić saziva zasjedanje novog Hrvatskog sabora, a zasjedanje je trajalo sve do 9. srpnja. Neki od najistaknutiji izglasanih zaključaka su da se svi građani podliježu obvezi plaćanja poreza prema propisima koji bi ubrzo trebali biti doneseni, da se Dalmacija i Vojna granica ujedine s Banskom Hrvatskom te da ban, u slučaju obrambenog rata, ima sve ovlasti u interesu obrane i zaštite države.⁴¹

Prilog 3. Zahtjevanja naroda⁴²

⁴⁰ Goldstein, Ivo, *Povijest, 21. knjiga, Hrvatska povijest*, Jutarnji list; Zagreb 2008, str. 251.

⁴¹ Perić, Ivo, „Hrvatska u vrijeme revolucije 1848./1849.“, *Povijest Hrvata, druga knjiga, od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*, ur. Valentić Mirko, Čoralić Lovorka, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 396.

⁴² Dnevno.hr, *Zahtjevanja naroda – začetak modernog Hrvatskog sabora*, <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/zahtjevanja-naroda-zacetak-modernog-hrvatskog-sabora-1011847/>, (slika preuzeta 23. svibnja 2018.).

7. Pregovori s Ugarskom

Dana 28. srpnja 1848. hrvatski ban Josip Jelačić pregovara s Mađarima u Beču o položaju Hrvatske u Carstvu. Nakon neuspjelih pregovora, obje strane počele su s pripremama za sukob te su ubrzale ratne pripreve.⁴³ Samo dan kasnije, nakon neuspjelih pregovora, Hrvatski sabor banu Jelačiću daje neograničenu vlast te mu ukazuje sve povjerenje koje se odnosi na upravljanje i obranu zemlje. Okolnosti su se u međuvremenu jako pogoršale, naime Mađari, iako protiv veće podrške naroda pripajaju Erdelj, a Jelačićev odgovor na to bio je odlazak u „zauzimanje“ Slavonije bez ijednog ispaljenog hitca.⁴⁴ Nakon toga, ban Jelačić 31. kolovoza 1848. u Rijeku šalje svoga opunomoćenika Josipa pl. Bunjevca na čelu banske vojske. Banska vojska prelazi most na Rječini i ulazi u grad. Proglasom Hrvatskoj pripaja Rijeku i cijelo tzv. Ugarsko primorje.⁴⁵ Tjedan dana kasnije, odnosno 6. rujna iste godine, kralj vlastoručnim potpisom naslovljenim na ime bana, opoziva manifest od 10. lipnja kojim je svrgnuo Jelačića s banske časti te priznaje kako je bio obmanut i vraća Jelačiću bansku čast.⁴⁶ Dana 7. rujna Jelačić se obraća hrvatskom narodu na način da ga motivira, kako nema drugoga načina nego da se prihvate mača i izbore ono što zaslužuju i što je pravedno, kada već ne mogu mirnim putem. Istoga dana, Jelačić osniva u Zagrebu bansku vladu s pet odsjeka: za pravosuđe, unutarnju upravu, bogoštovlje s nastavom, vojne poslove i odsjek za financijske poslove pod koje su potpadali još i trgovački te gospodarski poslovi.⁴⁷ Kako je postajalo potpuno jasno da je sukob neizbježan i da će Josip Jelačić morati biti odsutan iz Hrvatske, on postavlja svojeg namjesnika Mirka Lentulaja, koji je ujedno postao i predsjedateljem Banskog vijeća. Istaknuo bih još kako je prije službene objave rata Jelačić zahtijevao od Ugarske sjedinjavanje ugarskog ministarstva rata i financija sa središnjom vladom u Beču, a što se tiče ostalih ministarstava, Hrvati će ih priznati pod uvjetima da im se

⁴³ *Hrvatski biografski leksikon*, Leksifografski zavod Miroslav Krleža, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=135> (posjet 23. svibnja 2018.).

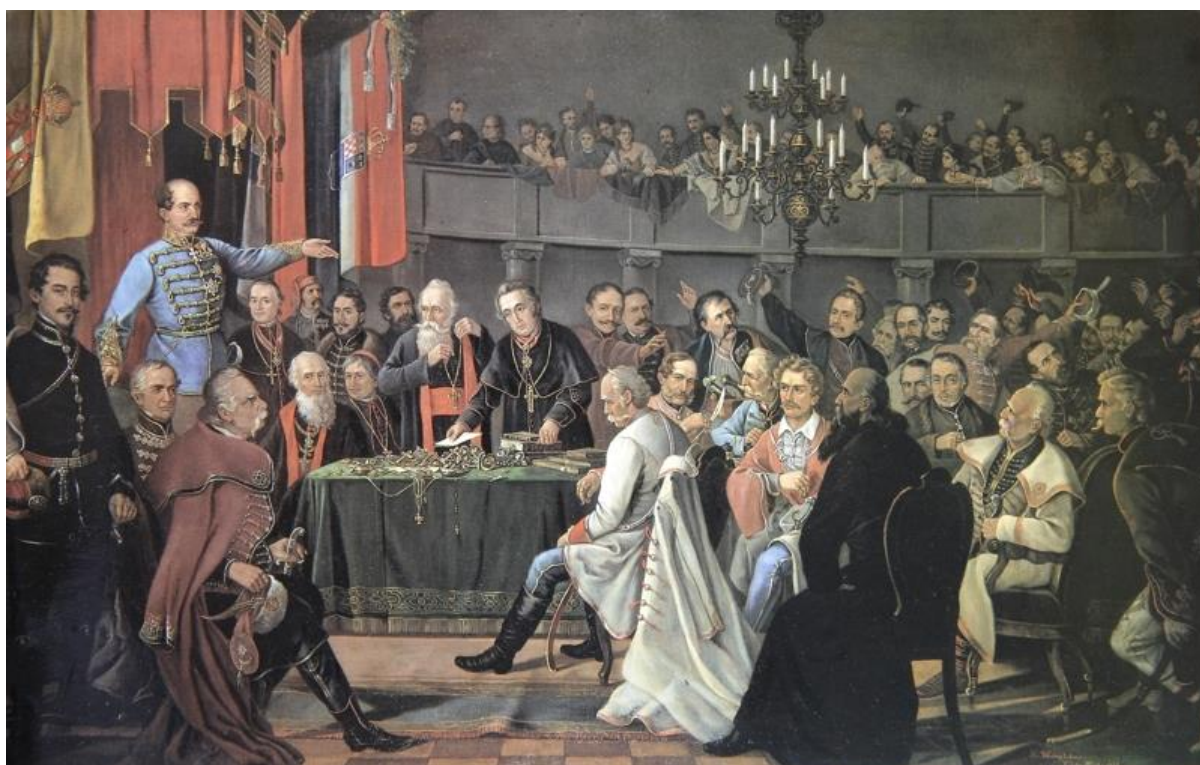
⁴⁴ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 255.

⁴⁵ Povijest.hr, Ban Josip Jelačić postao guvernerom Rijeke – 1848 <http://povijest.hr/nadanasnjidan/ban-josip-jelacic-postao-guvernerom-rijeke-1848/> (posjet 24. svibnja 2018.).

⁴⁶ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 255.

⁴⁷ Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskog naroda 1526.-1918. drugi dio*, Marjan tisak, Split, 2004., str. 436.

zajamči potpuna unutarnja neovisnost i uporaba hrvatskog jezika.⁴⁸ Mađari odbijaju uvjete i postaje samo pitanje vremena i trenutka kada će Jelačić sa svojom vojskom prijeći Dravu i povesti svoju je u rat protiv Mađarske.

Prilog 4. Hrvatski sabor 1848.⁴⁹

⁴⁸ Perić, Ivo, „Hrvatska u vrijeme revolucije 1848./1849“, *Povijest Hrvata, druga knjiga, od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*, ur. Valentić Mirko, Čoralić Lovorka, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 397.

⁴⁹ Wikiwand, *Hrvatski sabor*, http://www.wikiwand.com/hr/Hrvatski_sabor , (slika preuzeta 23. svibnja 2018.).

8. Rat s Ugarskom

Nakon održanog govora hrvatskom narodu, 10. rujna 1848. Jelačić objavljuje rat sljedećim riječima: *Ne vodimo rata protiv čitavog dobrog mađarskog naroda, s kojim smo živjeli toliko stoljeća u bratskoj zajednici, mi ratujemo samo protiv jedne zaslijepljene stranke kraljevine Ugarske.*⁵⁰ Dan poslije, 11. rujna, ban Josip Jelačić sa svojom vojskom prelazi Dravu koja je oduvijek bila smatrana granicom Ugarskog Kraljevstva.⁵¹ Prelaskom Jelačićeve vojske preko Drave možemo reći kako je započeo mađarsko-hrvatski rat. Prilikom prelaska preko Drave, prema nekim navodima Jelačić je uzviknuo „Što Bog daje i sreća junačka“⁵², što će ujedno kasnije i postati njegovo geslo, koje će biti upisano čak i na njegovoj grobnici. Ulaskom bana u Varaždin, cijeli grad je bio na nogama i veselo klicao *Živio ban*⁵³. Međimurje je odmah priključeno Hrvatskoj te su nastavili napredovati prema Budimu. Jelačićev cilj prodiranja prema Budimu propao je zbog toga što je general Ruth zakasnio s graničarskom vojskom te su iz tog razloga bitke kod Pakozda i Velence 28. i 29. rujna završile bez pobjednika.⁵⁴ Bilo kako bilo, Beču je čak s jedne strane i odgovarao takav rezultat jer je u to vrijeme odlučio poslati svoje izaslanike na pregovore s pobunjenim Mađarima. Kako do pregovora nije došlo, Dvor šalje svoje carske trupe Jelačiću, što u konačnici dovodi do revolucije u Beču na dan 6. listopada 1848.⁵⁵

⁵⁰ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 255.

⁵¹ Neustädter, Josip, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, prir. Igor Gostl, 2 sv., Školska knjiga; Zagreb 1994.-1998., str. 72.

⁵² *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 23. svibnja 2018.).

⁵³ Neustädter, Josip, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, prir. Igor Gostl, 2 sv., Školska knjiga; Zagreb 1994.-1998., str. 72.

⁵⁴ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 256.

⁵⁵ Na ist. mj.

9. Bitka kod Schwechata

Nakon što je ban zaprimio obavijest o izbijanju revolucije te obavijesti o ubojstvu ministra Latoura i bijegu kralja Ferdinanda, okreće svoju vojsku prema bečkoj prijestolnici kako bi ugušio ustanak i pomogao Austriji. Tako je ban Jelačić postao najpouzdanijom osobom Bečkoga dvora te biva imenovan *generalissimusom* vojske u borbi protiv Mađara.⁵⁶ Jelačić je krenuo na Beč sa 60.000 vojnika, a taj broj se popeo na čak 80.000 vojnika kada su u pomoć pristigle carske čete iz Austrije i Češke. Ubrzo nakon toga i Mađarima dolazi pomoć od 33.000 vojnika, nakon čega su se tri dana vodile bitke između Jelačića i Mađara (28., 29., i 30. listopada 1848.).⁵⁷ Kada su svi već mislili da su pobunjenici poraženi i prisiljeni na bijeg, na crkvi sv. Stjepana pobunjenička straža uočava Mađare koji su s 18.000 ljudi, s 4 redovite pukovnije te sa sastavima pučkog ustanka stigli za samo 3 sata hoda do Beča.⁵⁸ Uoči velike bitke ban Jelačić je hrabro i strpljivo pripremao taktiku. Bitka se odigrala 30. listopada, kada je na čelu hrvatske vojske kod Schwechata u potpunosti potukao mađarske čete, što je slomilo ustanak u Beču.⁵⁹ Bitka je trajala od 9 sati ujutro do 13 sati, a plamenovi i topovske cijevi mogle su se vidjeti s tornja crkve svetog Stjepana. Mađari su se počeli povlačiti te su se na sve strane čuli uzvici: „Neka se spasi tko može!“. Pobjedom nad mađarskom vojskom kraj Schwechata 30. listopada Jelačić je zapečatio sudbinu revolucije u Beču i širom otvorio vrata reakciji. Međutim, pobunjeni Beč još se nije predao Windischgrätzu kojeg je kralj prethodno postavio 16. listopada kao vrhovnog zapovjednika svih četa u carstvu. Prema mnogima to je bila velika nepravda i iskaz nepoštovanja prema Jelačiću koji je bio zasigurno najveći kandidat za obnašanje ove dužnosti. U konačnici pobunjenici ipak podliježu brojčano nadmoćnijoj carskoj vojsci, a veliki broj pobunjenika je nakon toga strijeljan na temelju osude prijekog suda. Procjenjuje se da su pobunjenici brojali oko 3000 mrtvih.⁶⁰

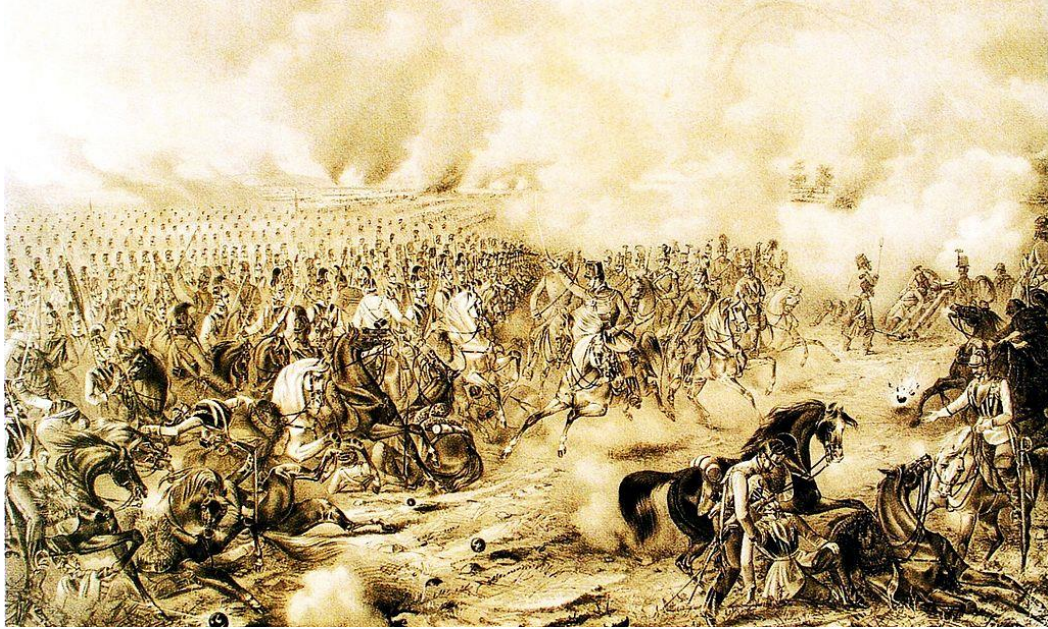
⁵⁶ Na ist. mj.

⁵⁷ Biografija.com, *Josip Jelačić*, <https://www.biografija.com/josip-jelacic/> (posjet 23. svibnja 2018.).

⁵⁸ Pavičić, Slavko, *Hrvatska ratna vojna povijest*, Hrvatska knjiga, Zagreb, 1943; str. 220

⁵⁹ *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 24. svibnja 2018.).

⁶⁰ Pavičić, Slavko, *Hrvatska ratna vojna povijest*, Hrvatska knjiga, Zagreb, 1943., str. 220.

Prilog 5. Bitka kod Schwechata⁶¹

⁶¹ Wikimedia Commons, *Battle of Schwechat*, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Schwechat_F._X._Zalder.jpg , datum posjete 23. svibnja 2018.

10. Konačan kraj rata i slom revolucije

Pod pritiskom vojnih krugova, Ferdinand V. odriče se prijestolja, a novi vladar Franjo Josip I., stupajući na prijestolje 2. prosinca, Jelačića je imenovao guvernerom Rijeke i namjesnikom Dalmacije.⁶² Josip Jelačić ujedinio je u banskoj vlasti sve hrvatske zemlje s Međimurjem, koje su tada bile unutar granica Habsburške monarhije. Dakle, Trojednica je po prvi puta nakon davne 1102. godine pod banom Jelačićem ujedinjena. No, u praksi i nije bile sve toliko savršeno, u Vojnoj krajini bio je postavljen carski zapovjednik, a u Rijeci, kao i u južnoj Hrvatskoj namjesnik.⁶³ U bitci kod Téténya Jelačićeva vojska porazila je mađarskog zapovjednika Görgeya, te je 5. siječnja 1849. godine zajedno s Windischgrätzom ušao u Budim. Jelačić je sudjelovao kao zapovjednik jednoga od triju armijskih zborova. Ulaskom u Peštu došlo je do razmirica između Jelačića i Windischgrätza koji nije želio nastaviti prodore.⁶⁴ U proljeće Mađari organiziraju protuudar, a pomažu im Poljaci. Josip Jelačić 13. ožujka 1849. godine biva imenovan generalom topništva i vrhovnim zapovjednikom Južne armije u jugoistočnom području Monarhije u kojoj se nalazilo oko 72000 vojnika. Nakon brojnih uspjeha u južnoj Ugarskoj i zauzimanjem Osijeka u bitci kod Hegyesa zaustavlja ga general Vetter te prisiljava na uzmak u Srijem.⁶⁵ U svibnju 1849. godine zbog straha da se nešto slično može dogoditi i u Poljskoj, a i kako bi mu Austrija bila dužnik, ruski car Nikolaj šalje u pomoć 80 000 Kozaka kako bi slomio Mađarsku revoluciju. Mađarska vojska je kapitulirala, a Kossuth je pobjegao u Tursku noseći sa sobom mađarske kraljevske simbole. Predsjednik vlade Batthany smaknut je zajedno s trinaest mađarskih generala.⁶⁶

⁶² M. Hartley, *The man who saved Austria, the life and times of Baron Jellacic*, London, Mills, 1912., str. 312.

⁶³ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 256.

⁶⁴ *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=135> (posjet 24. svibnja.2018.).

⁶⁵ *Hrvatski ban Josip Jelačić Bužimski*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, <http://www.zkvh.org.rs/index.php/batina/znamenite-osobe/5-hrvatski-ban-josip-jelai-buimski> (posjet 24. svibnja 2018.).

⁶⁶ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 257.

11. Oktroirani ustav i kraj bana Jelačića

Oktroirani ustav donesen je još u vrijeme trajanja Mađarske revolucije, odnosno 4. ožujka 1849. Ovim ustavom sve zemlje koje su bile pod krunom Habsburške Monarhije morale su se suočiti s nametnutim centralizmom i apsolutizmom. Hrvatsko bansko vijeće nakon velikog negodovanja i ne krijući svoje nezadovoljstvo ipak je moralo 6. rujna prihvatiti ovaj ustav. Nakon samo godinu dana Hrvatsko bansko vijeće je ukinuto, a u Hrvatskoj u to vrijeme vrlo često se mogla čuti rečenica: „Što su Mađari dobili za kaznu, Hrvati su dobili za nagradu.“ Franjo Josip ukinuo je se sve što je Hrvatski sabor postigao 1848. (ukida se sloboda tiska, zabranjuje svaki politički život, organizira oružništvo i policijski nadzor). Bečki dvor jasno daje do znanja Jelačiću kako više nije potreban, no ostavlja mu banski naslov, ali bez ikakvih ovlasti.⁶⁷ Dana 5. travnja 1852. započinje razdoblje Bachovog apsolutizma u Habsburškoj Monarhiji. U hrvatskoj povijesti ovo razdoblje će biti zapamćeno kao razdoblje provođenja stroge germanizacije. Zabranjena je uporaba hrvatske zastave, a u škole i upravu uveden je njemački kao službeni jezik. Hrvatska je u pravnom smislu izjednačena s ostalim austrijskim zemljama, a njezin teritorij podijeljen je na pet okružja na čelu s predstojnicima.⁶⁸ Jelačić pokreće akciju za osnivanjem hrvatskog kazališta, postigao je da se osnuje Zagrebačka nadbiskupija, utemeljio je zakladu za nemoćne vojnike i njihove obitelji, također je poticao pisanje hrvatskih udžbenika, zalagao se za izgradnju željeznica i cesta te pokušavao riješiti probleme na selu nakon ukidanja feudalnih odnosa. Nakon mnogih godina borbi, Jelačić 1859. umire shrvan, fizički i duševno.⁶⁹

⁶⁷ Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 258.

⁶⁸ POVIJEST.hr, *Bachov apsolutizam u Habsburškoj Monarhiji – 1852.*, <http://povijest.hr/nadanasnjidan/bachov> (posjet 24. svibnja 2018.).

⁶⁹ Anđelko Mijatović, *Ban Jelačić*, Zagreb, Mladost, 1990., str. 124.

12. Zanimljivosti

Napisao je zbirku pjesama *Eine Stunde der Erinnerung* u trogodišnjem *intermezzu* u razdoblju od 1822. do 1825., kada je zbog bolesti bio izvan vojne službe na obiteljskom imanju u Kurilovcu. Najpoznatija pjesma u zbirci „Trenutak sjećanja“ je nastala još i ranije, a prema Jelačiću napisao ju je u dobi od 14 godina.⁷⁰

Iako je ratovao s muslimanima, među njima je imao i dobre prijatelje, stoga mu je Mahmud-beg Bašić iz Bihaća poklonio konja Arapina s kojim je Jelačić išao i na ustoličenje, a nakon toga i u rat s Mađarima.⁷¹

Govorio je i pisao šest jezika (hrvatski, njemački, francuski i mađarski i prilično dobro talijanski i latinski).⁷²

Kossuth kada je bježao iz bitke, na kolima mu se slomio kotač te je u Schwechatu našao mlinara koji mu je prodao kotač za 30 srebrenih forinti te mu omogućio bijeg i spas.⁷³

Početna slova imena Windischgrätza, Jelačića i Radetzkog na njemačkom tvore riječ *Wir* (mi) s kojim su se služili austrijski carevi u svojim proglasima „Mi Ferdinand II. Božjom milošću“ te je tako riječ *Wir* predstavljala vojno trovlašće koje je u očima puka odlučivalo o budućnosti Austrijske Monarhije.⁷⁴

Nikola I. odlikovao ga je velikim Vladimirovim križem, a car Ferdinand poslao mu je veliki križ reda Svetog Leopolda i vrlo laskavo pismo.⁷⁵

Glavni zagrebački trg nosi ime po banu Josipu Jelačiću te se nalazi na novčanicima od 20 kuna.

⁷⁰ Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovniji (1841.-1848.)*, Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića, Plejada, Zagreb 2014.; str. 40.-41.

⁷¹ Stržičić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.; str. 263.

⁷² Vlasta Švoger, „Ban Josip Jelačić as Seen Through the Eyes of His Contemporaries“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 31 (2013.), str. 248.

⁷³ Josip Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, prir. Igor Gostl, 2 sv., Zagreb 1994.-1998., str. 108.

⁷⁴ Isto, str. 113.

⁷⁵ Na ist. mj.

13. Zaključak

Iz svega navedenog može se zaključiti da je ban Josip Jelačić svakako jedna od najznačajnijih ličnosti hrvatske povijesti 19. stoljeća. Učinio je velike zasluge za hrvatski narod i na mnogočemu mu možemo biti zahvalni. Bio je omiljen među seljacima zbog ukidanja kmetstva, a obožavali su ga i njegovi vojnici. Neki smatraju kako je u ratu s Mađarima odlučio spašavati Habsburšku Monarhiju te je u tomu svemu zaboravio na hrvatske interese u cilju očuvanja Austrijskog Carstva. Za neke kada je riječ o Jelačiću, on će ih asociirati na poslušnog bečkog vojnika, a za neke će biti istinski junak i borac za Hrvatsku. Nakon Drugog svjetskog rata komunisti su pokušali na sve načine izbrisati Jelačića iz hrvatske povijesti, čak je 1947. maknut njegov kip s glavnog trga, no kako je nemoguće zaboraviti ni izbrisati lik i djelo Josipa Jelačića spomenik je ceremonijalno vraćen na trg tek nakon 43 godine, točno na njegov rođendan, 16. listopada 1991., ali ovaj put okrenut prema jugu, a ne sjeveru. Posmrtna počasti i popularnost nakon smrti najbolje se zrcale u pokliču koji možemo čuti i dan danas „Ustani bane, Hrvatska te zove!“ Mnoga su glazbena djela nadahnuta Jelačićem, a uspomena na njega očuvana je i u mnogim djelima hrvatskih slikara.

14. Literatura

1. Goldstein, Ivo, *Povijest, 21. Hrvatska povijest*, Jutarnji list; Zagreb 2008.
2. Hartley, M., *The man who saved Austria, the life and times of Baron Jellacic*, London, Mills, 1912.
3. Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*, Mladost; Zagreb, 1990.
4. Milković Šarić, Kristina, *Josip Jelačić u prvoj banskoj pukovnici (1841.-1848.) Prilozi za povijest političke ideologije Josipa Jelačića*, Plejada, Zagreb 2014.
5. Neustädter, Josip, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.*, prir. Igor Gostl, 2 sv., Školska knjiga; Zagreb, 1998.
6. Pavičić, Slavko, *Hrvatska ratna vojna povijest*, Hrvatska knjiga, Zagreb, 1943.
7. Perić, Ivo, „Hrvatska u vrijeme revolucije 1848./1849.“, *Povijest Hrvata*, druga knjiga, *Od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*, ur. Valentić, Mirko, Čoralić, Lovorka, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
8. Steindorff, Ludwig, *Povijest Hrvatske od srednjeg vijeka do danas*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006.
9. Strižić, Ivan, *Pero ili mač: Hrvatski politički esej: od provale turaka do raspada Austro-Ugarske Monarhije*, DoNeHa, Zagreb, 2001.
10. Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata; Pregled povijesti hrvatskog naroda 1526.-1918. Drugi dio*, Marjan tisak, Split, 2004.
11. Švoger, Vlasta, „Ban Josip Jelačić as Seen Through the Eyes of His Contemporaries“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 2013., str. 247.-271.

Web stranice

1. Biografija.com, Josip Jelačić, <https://www.biografija.com/josip-jelacic/> (posjet 23. svibnja 2018.)
2. Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=135> (posjet 1. travnja 2017.)
3. POVIJEST hr., Ban Josip Jelačić postao guvernerom Rijeke–1848 <http://povijest.hr/nadanasnjidan/ban-josip-jelacic-postao-guvernerom-rijeke-1848/> (posjet 1. travnja 2017.)

Popis priloga

1. Prilog 1. slika, *Josip Jelačić u mladosti*, Mijatović, Anđelko, *Ban Jelačić*; Mladost, Zagreb 1990., str. 21.
2. Prilog 2. slika, *portret Josipa Jelačića*, Encyclopedia Britannica, Josip, Count Jelačić, <https://www.britannica.com/biography/Josip-Count-Jelacic> (slika preuzeta 23. svibnja 2018.)
3. Prilog 3. slika, *Zahtijevanja naroda*, Dnevno.hr, Zahtijevanja naroda – začetak modernog Hrvatskog sabora, <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/zahtijevanja-naroda-zacetak-modernog-hrvatskog-sabora-1011847/> (slika preuzeta 23. svibnja 2018.)
4. Prilog 4. slika, *Hrvatski sabor 1848. godine*, Wikiwand, Hrvatski sabor, http://www.wikiwand.com/hr/Hrvatski_sabor (slika preuzeta 23. svibnja 2018.)
5. Prilog 5. slika, *Bitka kod Schwechata*, Wikimedia Commons, Battle of Schwechat, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Schwechat_F.X.Zalder.jpg (datum posjete 23. svibnja 2018.)

15. Sažetak

Josip Jelačić bio je hrvatski, dalmatinski i slavonski ban od 1848. do 1859. Član je plemićke obitelji Jelačić koja se svrstava među red „raseljeničkoga“ plemstva koje je bilo primorano napustiti svoje posjede za vrijeme osmanskih osvajanja. U trenutku njegova rođenja, njegovi roditelji otac Franjo i majka Ana živjeli su u Petrovaradinu, gdje mu je otac bio u vojnoj službi. Što se tiče obrazovanja s osam godina započinje svoje školovanje u bečkom *Theresianumu*, koje je trajalo 10 godina. Godine 1819. postaje poručnikom u Trećoj konjaničkoj pukovniji u Galiciji. Zatim služi u Beču, Galiciji, Ogulinu, Italiji, Zadru i Glini. Kralj Ferdinand V. imenovao ga je hrvatskim banom te ga unaprijedio u zapovjednika Glinske i petrinjske pukovnije. Dana 8. travnja 1848. u Beču polaže bansku prisegu i biva imenovan vojničkim zapovjednikom u banskoj i graničarskoj Hrvatskoj. Paralelno sa svečanim ustoličenjem Hrvatski sabor započinje s radom. Nakon neuspjelih pregovora s Ugarskom vladom, u jesen 1848. objavljuje rat Ugarskoj. Dana 11. rujna ban sa svojom vojskom prelazi Dravu te možemo reći kako time započinje mađarsko-hrvatski rat. Dana 6. listopada 1848. dobiva vijest o izbijanju revolucije u Beču te okreće svoju vojsku prema carskoj prijestolnici kako bi ugušio ustanak i pomogao Austriji. Novi car Franjo Josip I. imenovao ga je 2. prosinca 1848. upraviteljem Rijeke te civilnim i vojnim upraviteljem Dalmacije. Franjo Josip uz pomoć ruskog cara Nikole I. u konačnici slama revoluciju te ubrzo nakon toga donosi oktroirani ustav. Mađari su dobili apsolutizam za kaznu, a Hrvati za “nagradu”. Bachov apsolutizam poznato je razdoblje provođenja stroge germanizacije. Nakon mnogih godina borbi, Jelačić 1859. umire shrvan, fizički i duševno. Zauvijek će ostati upamćen kao jedan je od najznačajnijih političara u cijeloj povijesti Hrvatske.

Ključne riječi: Josip Jelačić, ban hrvatski, Hrvatski Sabor, Zahtijevanja naroda, mađarsko-hrvatski rat, revolucija, Franjo Josip I., Oktroirani ustav, Bachov apsolutizam

16. Abstract

Josip Jelačić was the ban (viceroy) of Croatia, Dalmatia and Slavonia from 1848 to 1859. He was a member of the House of Jelačić, belonging to the displaced noble families who had been forced to leave their estates during the Ottoman conquest. At the moment of his birth, his parents Franjo and Ana were living in Petrovaradin, where his father served in the military. At the age of eight, Josip Jelačić begins his education in the Theresian Military Academy in Vienna, which lasted for 10 years. In 1819 Josip Jelačić became a lieutenant in the 3rd Cavalry Regiment in Galicia. After that he served in Vienna, Galicia, Ogulin, Italy, Zadar and Glina. King Ferdinand V proclaimed him the ban of Croatia and promoted him to commander of Glina and Petrinja regiments. On 8 April 1848 in Vienna, Josip Jelačić takes his oath as ban and is promoted to commander of Banska and Krajiška. Simultaneously with the inaugural ceremony, the Croatian Parliament is established. Grand National Assembly, led by Gaj and Kukuljević in Vienna, composes the Demands of the Nation in thirty points. After failed negotiations with the Hungarian government, in fall 1848, Croatia declares war on Hungary. On 11 September Josip Jelačić crosses the Drava river with his army, which marks the beginning of the war. On 6 October 1848, upon receiving information about the revolution breaking out in Vienna, Josip Jelačić turns his army back towards the capital in order to suppress the uprising and help Austria. On 2 December 1848, the new emperor Franz Joseph I proclaimed Josip Jelačić the new governor of Rijeka and the civil and military governor of Dalmatia. Franz Joseph, with the help of the Russian emperor Nicholas I, crushes the revolution and introduces the octroyed Constitution shortly after. Hungary received absolutism as punishment, while Croatia got it as a reward. Bach's absolutism became a well-known period of strict germanisation. After many years of fighting, Josip Jelačić died in 1858, defeated physically and mentally. He will forever be remembered as one of the most significant politicians in the history of Croatia.

Keywords: Josip Jelačić, Croatian ban, Croatian Parliament, Demands of the Nation, Croatia-Hungary War, revolution, Franz Joseph I, octroyed constitution, Bach's absolutism

Pregledala: Tamara Đenadija, mag. educ. philol. angl. et mag. philol. russ.